

Савецкія войскі пасля трохдзённых жорсткіх баёў авалодалі горадам — буйным вузлом камунікацый і важным апорным пунктам абароны немцаў на правым беразе Дняпра. З вызваленнем Рэчыцы была ліквідавана адна з баз забеспячэння і транспарту нямецкай арміі.

НЕ СТАЛА ВЁСКІ ЗА АДЗІН ДЗЕНЬ

Намяла на беларускай зямлі вёскі, што раздзілілі ў вайну горкі лёс Хатыні. Рэчыцкі раён — не выключэнне. Найбольш жудасныя вогненныя трагедыі разгразілі тут якраз напярэдадні вызвалення. Адыходзячы, гітлераўцы рабілі сваю «чорную справу», быццам адчувалі хуткую паразу.

— Я добра памятаю той дзень, — гаворыць дрыготкім голасам Лідзя Кузьмінчына. — Я з маці, братамі і маленькай сястрычкай жыла на хутары. Якраз вярнуліся з лесу. Бачым — сяло гарыць. Немцы — з усіх бакоў. Зганяюць людзей па хатах, па 20-30 чалавек, кідаюць туды гранаты і падпальваюць. Жыхары галосыць, крычаць, спрабуюць выравацца з гэтага вогненнага пекла. Тыя, каму удалося, падаюць ад аўтаматных чаргаў...

Выратавацца ад гэтай зварынай справы пашчасціла двум. Паўлік Скакун, 12-гадовы хлопчык, быў зганяны ў хату Фёдара Белага. З ім было яшчэ 25 аднавяскоўцаў. Эсаэсцы зачынілі дзверы і кінулі туды гранату. Адных раніла, другіх забіла. Хлопчыку пашанцавала: аглушаны выбухам, ён упаў ля дзвярэй, а калі падпалілі хату, ачунаў і выскачэў у акно. Незаўважаным адпоўў да канавы і схавався пад мостам. Бацькі яго згарэлі. Ён стаў сиротай. Наталля Халімоненка, жанчына 35 гадоў, цяжка параненая, адпаўзла ў бок ад падпаленай хаты, упала ў закапаную бочку з вадой і прарэзалася там да прыходу партызанаў.

Як аказалася, фашысты наведвалі ў вёску і раней. 28 студзеня 1943 года ўварваўся сюды атрад нямецкіх карніку і паліцэйска. На працягу двух тыднёў яны расстралялі больш за 40 мірных жыхароў, забралі маёмасць, жывёлу. Магчыма, ахвяр магло быць і болей. Толькі астатнім жыхарам удалося ўцячы ў лес. Некалкі месяцаў вёска пуставала. Жыхары вярнуліся ў маі. Прыйшлі, каб загінуць...

СПОВЕДЗЬ ПАРТЫЗАНА

На працягу ўсяго перыяду Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі вялікую дапамогу рэгулярным часіям аказвалі партызаны. Аляксандр Кірыленка памятае, як, быўшы партызанам атрада імя Чкалава, разам з аднапалчанами ён набліжаў той доўгажыццёвы дзень... Дзень вызвалення.

Рашаючы бой... за вызваленне

Найбольш жорсткія баі за вызваленне Рэчыцкага раёна адбыліся падчас вёскі Каравацічы. Яны ішлі тут бесперапынна на працягу трох дзён. Сёння на гэтым месцы — аграпарк. Прыгожыя дамкі, быццам пад лінэйку, выстраіліся ўздоўж вуліцы. Па гаспадарцы звязваюцца рулівыя гаспадары. На жал, пра падзеі 70-гадовай даўніны ніхто з іх нічога не ведае. Былі сведкі, ды няма ўжо іх.

Пра кровапралітныя баі, якія некалі адбываліся тут, нагадае толькі помнік, які стаіць у цэнтры вёскі. Ён увекавечвае подзвіг вайскоўцаў, якія загінулі за вызваленне Каравацічы, а таксама ушаноўвае памяць мясцовых жыхароў, якія не вярнуліся з фронту. Побач — помнік танкістам 160-га палка.

А 6 гадзіне раніцы полк заняў зыходныя пазіцыі паміж вёскамі Чырвоная Дуброўка і Каравацічы. Дзевяні танкістаў для немцаў былі нечаканымі. Яны, спыненыя магутным працітанкавым агнём артылерыстаў і сіламі стралковай дывізіі, павярнулі назад і лоб у лоб шыкнулі з 160-м палком. Бой ускладняўся тым, што танкісты падтрымлівалі толькі рота аўтаматчыкаў, шэрагі якой хутка раздзелі. Але ўсё ж такі немцы былі вымушаны пакінуць сяло.

«У выніку баёў за Каравацічы фашысты пакінулі на полі бою да 1500 труп аўтаматчыкаў і афіцэраў...» — пісала газета «Красная Звезда» ў нумары ад 17 снежня 1943 года.

Горад вызваліла 65-я армія генерал-лейтэнанта Паўла Батава пры падтрымцы аднаго са стралкоўскіх корпусаў 48-й арміі генерал-лейтэнанта Пракопа Раманенкі і брыгады 1-га гвардзейскага Данскага танкавага корпуса.

«... Я помню, як стовлы орудий Нырлялі в темный коридор. За жизнь страны сражались люди, По танкам бывшие в упор. Прямой наводкой слева, справа Мы расширили свой плацдарм. И в Корватичах, как мама, Обнял солдата командарм. Он нам сказал: «Спасибо, братцы! Героев здесь не сосчитать. Мы научились славно драться, Как нам велит Отчизна-мать».

«МЫ НЕ КРЫЧАЛИ «ЎРА». МЫ ГАЛАСІЛІ...»

«Я нарадзілася ў Сведскім — сяле, што недалёка ад Рэчыцы. З шасці гадоў пачала працаваць. Амаль кожны дзень з бацькамі хадзіла ў калгас: палова градкі. Ведала, якую траўку вырываць можна, а якая — не. На маму пісалі дадатковыя працэдні (на мяне ж неглы было). У выніку яна стала стыханукай.

Уначы з 18 на 19 лістапада немцы на «тыграх» і «пантрах» трыці раз уварваліся ў Каравацічы. Пярэваўшы абарону 172-й стралковай дывізіі, дайшлі да

б'ягом да брата. Прыёмнік схавалі ў лесе, ажно на дуб зацігнулі. Самі вярнуліся ў сяло, селі на масточку і чакаем, што будзе далей. Аказалася, што мацька дачкалася паліцаў. Неўзабаве нас арыштавалі.

«Баі за Каравацічы былі для нас суровым выпрабаваннем на жыццё. І мы выжылі, выстаялі» (былі камандзіры аддзялення ПТР, сяржант Буянаў); «Каравацічы засталіся ў памяці на ўсё жыццё. Былі цяжка баі за вёску, дзе нам, артылерыстам, давялося біцца з танкамі і пяхотай праціўніка. Быў загіда камбрыга стаць на смерць. І мы выстаялі, хаця шмат якія разлікі загінулі пад гусеніцамі вяржых танкаў разам з гарматамі» (былі разведчык батэры кіравання 41-й брыгады, радавы Іваноў); «У свае 19 гадоў у баях за Каравацічы я быў камандзірам узвода разведкі. Мы бачылі чорныя комыні спаленых хат, галодных

«Пры вызваленні Рэчыцы і населеных пунктаў раёна загінула больш чым 5 тысяч салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі.»

«Пры вызваленні Рэчыцы і населеных пунктаў раёна загінула больш чым 5 тысяч салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі.»

Праязджаючы праз вёску Ровенская Слабада, мы здалёк заўважылі помнік. На пастанеці — невядомы салдат са складзенымі рукамі і з апушчанай галавой. Глядзіць уніз і быццам смуткуе па ўсіх тых, хто пахаваны ў брацкай магіле, што знаходзіцца побач.

«У чэрвені 1941-га я скончыла школу. Паехаў на Гомель, каб набыць сабе сукенку ці хаця б які-небудзь матэрыял. Там мяне і застала вайна. Туды ехаў на цягніку, назад прыйшоўшыся вяртацца пехам. Дамой не ішла, а бегла! І не толькі я: з Гомеля людзі разбігаліся ва ўсе бакі.

«Войскам, якія ўдзельнічалі ў вызваленні Рэчыцы, былі аб'яўлена падзяка, і ўвечары 18 лістапада ў Маскве быў дадзены салют 12 артылерыйскімі залпамі са 124 гармат. Гэта быў першы салют за вызваленне гораду на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.»

«Ці ў партызаны з Барысам планавалі разам. Толькі ў нас так не атрымалася. Я — у партызанскі атрад імя Варашылава. Дзючат там было нямамола: на кухні, у санчасці, ў разведцы. А я так лічыла: раз тут апінулася, павіна ваваць. Толькі вась зброі не было. Каб яе здабыць, часта хадзіла ў разведку. Увесь час ірвала на пост. Вядома, мяне, дзючунку, туды не бралі. А вась дзючурчы ў размяшчэнні лагера калі-нікі дазвалялі. Не раз удзельнічала і ў пагромах гарнізонаў, дзе ў асноўным размяшчаліся паліцаі.

«16 верасня 1943-га, якраз перад самым вызваленнем, мяне і яшчэ некалькі чалавек перавялі ў брыгаду Івана Барунова. Злучэнне мы павінаны былі знайсці самастойна. Не атрымалася: забукчалі, страцілі з імі сувязь. Вясковіца перапаліла з немцамі каля вёскі Лясное ўволе не загналі ў балота. Гэта для немцаў яно было непраходным, для нас жа — адзіным выратаваннем. Дзёрэжкі і жаданна англіскай вінтоўка на 10 патронаў была, толькі потым яе на карабінчы змянілі. Бой быў цяжкім. Загінула шмат партызанаў, паліяго нямамола і немцаў. Мы адступілі. Бесчалавечнасць і увесь жах той вайны я разумела толькі тады, калі ўбачыла сваіх сяброў... забітымі.» (Марыя Зосімаўна замаўкае. На яе вачах — ізноў слёзы. Відзіць, што нялёгка ёй даюцца ўспаміны. Але ўсё ж яна знаходзіць у сабе сілы і працягвае далае.)

«Пры вызваленні Рэчыцы і населеных пунктаў раёна загінула больш чым 5 тысяч салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі.»

Вечным сном тут спяць вайскоўцы, якія загінулі пры вызваленні Рэчыцы і Рэчыцкага раёна. А дакладней, вёсак Роўнае, Ровенская Слабада, Бязюў, Бязюўка, Андрэўка, пасёлкаў Стражынскі, Храбры і іншых населеных пунктаў. Перазахавае астатніх салдат-вызваліцеляў агульную магілу адбылося ў 1964 годзе. Адрэза паставілі і помнік.

«Калі я прыйшла ў сяло, дарослых мужчын ужо не было: у першы дзень вайны іх аблізавіла. З тых, хто заставіў, пад камандаваннем Макара Турчынскага пачаў стварацца атрад апалчэнцаў. Ён стаў ад-

«Нам выдала мацька Барыса. На шчасце, у паліцыі і тэлефона сядзеў мой сябар Федзя, якога па волі лесу туды загнала яго мацька. Пачнуўшы надбарае пра нас, ён ёй і кажа: «Цётка, пакачай тут, а я па ваду збегаю». А сам — да мяне. Крычыць з парого: «Манечка, калі ў вас з Барысам сапраўды ёсць прыёмнік, неадкладна хавайце: мацька прыйшла вас здаваць». Я

«Успамінае Аляксандр Кірыленка і тое, як удзельнічаў у аперацыі па падрыхтоўцы вываду ваданарпной вежы ў Буда-Кашалёва. Самым цяжкім тут было знайсці выбуховку.

«Успамінае Аляксандр Кірыленка і тое, як удзельнічаў у аперацыі па падрыхтоўцы вываду ваданарпной вежы ў Буда-Кашалёва. Самым цяжкім тут было знайсці выбуховку.

«Успамінае Аляксандр Кірыленка і тое, як удзельнічаў у аперацыі па падрыхтоўцы вываду ваданарпной вежы ў Буда-Кашалёва. Самым цяжкім тут было знайсці выбуховку.

«Успамінае Аляксандр Кірыленка і тое, як удзельнічаў у аперацыі па падрыхтоўцы вываду ваданарпной вежы ў Буда-Кашалёва. Самым цяжкім тут было знайсці выбуховку.